

Jatta Ruotsalainen

**”TE SIELLÄ SAATTE TODELLA TUNTEA
MITÄ ON SOTA, KUN NÄETTE NE JÄLJET
MITÄ SE ON JÄTTÄNYT JÄLKEEN.”**

Sodan kokemus komennuksella olleiden lottien kirjeissä
vuosina 1941–1942

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Tammikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Jatta Ruotsalainen: ”Te siellä saatte todella tuntea mitä on sota, kun näette ne jäljet mitä se on jättänyt jälkeensä.” Sodan kokemus komennuksella olleiden lottien kirjeissä vuosina 1941–1942.

Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2020

Tämä tutkielma käsittelee kirjeitä analysoiden sitä, miten jatkosodassa komennuksella olleet lotat kokivat sodan. Tutkimuskysymyksenäni on selvittää, miten komennuksella olleet lotat kokivat sodan ja miten siitä kirjoitettiin vuosina 1941–1942. Tutkimukseni aineistona käytän kahtakymmentä kirjettä, jotka ovat komennuksella olleiden lottien kirjoittamia. Sodan kokemuksen lisäksi tutkielmassa on kaksi muuta lottien kokemukseen kietoutuvaa pääasiallista teemaa: sukupuoli ja sodasta selviytyminen. Koska sukupuoli vaikuttaa suoraan ihmisen kokemusmaailmaan, näkökulma avaa sitä, miten tämä vaikutus ilmeni lottien kirjeissä. Kolmas näkökulma selvittää, minkälainen merkitys kirjeenvaihdolla oli lotille heidän psyykkisen selviytymisensä kannalta.

Analyysini mukaan lotat elivät kirjeenvaihdon tuottaman luottamuksen varassa. Kirjeet toivat lotille turvallisuutta, joiden kautta arjelle saatiin merkityksiä. Kirjeiden kautta ylläpidettiin myös tulevaisuudenuskoa, läheisiä ihmissuhteita sekä turvauduttiin järjestön yhtenäisyyteen. Nämä seikat auttoivat lottia selviytymään poikkeusoloissa. Myös Lotta Svärd -järjestön arvot kytkeytyvät kiinni kokemukseen sukupuolen näkökulmasta katsottuna; kirjeet paljastavat lottien kesken jaetun ihannepohjan hyveille ja käytökselle. Kirjeet kuvaavatkin lottien sisäistä kamppailua oman inhimillisyytensä ja järjestön ihanteiden välillä. Tutkimukseni osoittaa, kuinka kirjeiden avulla komennuksella olleet lotat pyrkivät vaikuttamaan oman mielensä toimintaan ja näin hallitsemaan kaotettua todellisuutta.

Avainsanat: kirjeet, jatkosota, kokemushistoria, tunteiden historia, Lotta Svärd, sukupuoli, selviytyminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Sodan synkkä todellisuus.....	3
2.1. Sodan muokkaama kokemusmaailma	4
2.2. Kuolema, isänmaa ja uhrit	7
3. Siveys ja sukupuoli.....	10
3.1. Moraali ja siveellinen ryhti	11
3.2. Uhrautuva äiti	13
4. Kirjoitetut reitit sodasta selviytymiseen	14
4.1. Kirjeisiin rakennettu maailma	15
4.2. Järjestö voimavarana.....	19
5. Lopuksi: sotavuosien kirjoitetut äänet	21
6. Lähteet ja kirjallisuus	23

1. Johdanto

Kirjeiden avulla on välitetty kautta aikojen tietoa, pidetty yllä ihmissuhteita sekä rakennettu omaa identiteettiä. Ennen kaikkea kirjeet ovat toimineet ilmaisun välineinä yksilön omille tunteille ja kokemuksille. Tavallisen kansan kirjoittamisen kulttuurin voidaan sanoa alkaneen 1900-luvun maailmansotien myötä. Ennen toista maailmansotaa Suomi oli yksi Euroopan vähiten kirjeitä lähettävistä ja kirjoittavista maista. Suomen kenttäpostin perustamisen jälkeen lokakuussa 1939 alkoivat myös suomalaiset kirjoittaa kirjeitä ennennäkemättömissä määrin.¹ Koska ihmisten arjen sirpaloittama sota katkaisi ihmisten fyysiset yhteydet, tuli kirjeenvaihdosta säännöllisen yhteydenpidon ainoa väline.² Sodan kaltaisessa kriisitilanteessa ihmisen kuva maailmasta särkyy ja olemassa olevat vallitsevat merkitykset joutuvat koetukselle.³ Tämän vuoksi kirjeet toimivat myös kanavina kirjoittajien omien kokemusten purkamiseen sekä niiden käsittelyyn.

Rintamamiesten lisäksi sodassa palveli myös Lotta Svärd -järjestön naisia, jotka omalla aktiivisella toiminnallaan myötävaikuttivat Suomen maanpuolustukseen.⁴ Tässä tutkimuksessa lähestyn sodan aikaista kirjeenvaihtoa sotaan osallistuneiden naisten näkökulmasta, nimenomaan komennuksella olleiden lottien kautta. Komennuksella olleet lotat olivat kirjallisen sitoumuksen antaneita niin kutsuttuja toimenlottia, jotka joutuivat poistumaan omalta kotipaikkakunnaltaan sodan ajaksi suorittamaan erilaisia tehtäviä.⁵ Lotat toimivat sekä rintamalla, että rintaman takana erilaisissa tehtävissä kuten lääkinnässä, muonitusjoukoissa, ilmavalvonnassa ja viestinnässä.⁶

Tämän tutkielman tavoitteena on luoda kuva kirjeitä analysoiden siitä, minkälainen oli sodan kokemus kotiympäristön ulkopuolella naisen näkökulmasta katsottuna. Tutkimuksellani pyrin vastaamaan kysymykseen, miten komennuksella olleet lotat kokivat sodan ja miten siitä kirjoitettiin vuosina 1941–1942. Tutkielman kantavana näkökulmana toimii siis kokemushistoria, jonka avulla pyrin selvittämään lottien kokemusta sodan ympäröimästä elämästä. Tässä tutkimuksessa kokemuksella tarkoitetaan yksilön kielellistä subjektiivista käsitystä jostakin elämyksestä tai tapahtumasta.⁷ Kokemushistorialle tyypillisesti tutkimuksen huomio kiinnittyy siihen, miten lottien

---

¹ Metsberg 2015, 30; Taskinen 2015, 13.

² Taskinen 2015, 13–15.

³ Taskinen 2012, 7.

⁴ Olsson 2005, 11.

⁵ Lukkarinen 1981, 126.

⁶ Lukkarinen 1981, 120–121, 142–154.

⁷ Kivimäki 2013, 75–76.

kokemukset saivat merkityksiä sekä miten nämä kokemukset muuttuivat jaetuiksi kirjeiden kautta tapahtuneen vuorovaikutuksen seurauksena.⁸ Tutkielmassa on sodan kokemuksen lisäksi kaksi muuta lottien kokemukseen kietoutuvaa pääasiallista teemaa: sukupuoli ja sodasta selviytyminen. Koska sukupuoli vaikuttaa suoraan ihmisen kokemusmaailmaan,⁹ on tarkoituksenani raottaa näkökulmana sitä, miten tämä vaikutus ilmeni lottien kirjeissä. Samalla näkökulma yhdistyy toisen maailmansodan aikaisiin naisiin kohdistuviin ihanteisiin, asenteisiin ja arvoihin. Kolmantena näkökulmana pyrin selvittämään, minkälainen merkitys kirjeenvaihdolla oli lotille heidän psyykkisen selviytymisensä kannalta. Teemat kietoutuvat osin yhteen kirjeissä, minkä vuoksi ne kulkevat myös tutkimuksessa paikoitellen lomittain. Yhdessä ne hahmottelevat kokemuksehyksiä lottien sodan aikaisen elämän ympärille.

Lähdeaineistoni koostuu kahdestakymmenestä kirjeestä, jotka ovat peräisin kahdesta eri kirjekokoelmasta. Kaikki tutkimuksessa hyödynnetyt kirjeet ovat komennuksella olleiden tai komennukselta kotiin palanneiden lottien kirjoittamia ja kirjeet on tallennettu Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkistoon. Kirjeet on kirjoitettu jatkosodan vuosina 1941–1942, mikä toimii myös tutkielman aikarajauksena. Kyseiset sotavuodet olivat kirjeenvaihdon kannalta vilkkaita, minkä vuoksi ajanjaksolta löytyy runsaasti tähän tutkimukseen sopivaa materiaalia. Kyseiset kirjeet valikoituivat tutkimuksen aineistoksi niiden tutkimustavoitteen kannalta sopivan sisältönsä vuoksi. Tutkimuksessa kunnioitetaan kirjeiden lahjoittajien toivetta ja näin ollen kirjoittajiin viitataan ainoastaan heidän etunimillään. Kokemushistoriallisessa konseptissa kielellisellä ulottuvuudella on suuri painoarvo, sillä kielen kautta tapahtumat muuttuvat kommunikoitaviksi kokemuksiksi eli yksilön koetuksi todellisuudeksi. Tämän vuoksi kirjeet ovat varteenotettavia tutkimusaineistoja käytettäväksi mikrohistorialliseen ja yksilölähtöiseen tutkimukseen.¹⁰ Lisäksi kirjeet ovat aitoja sodan sydäimestä kirjoitettuja realistisia kuvauksia, eikä niihin ole vaikuttanut esimerkiksi jälkiviisuus tai sodan jälkeinen muistelu. Tämän kaltaista yksilön koettua todellisuutta ja sen kuvausta voi olla vaikeaa hahmottaa muita aikakauden lähteitä tarkastelemalla.

Aikaisempaa tutkimusta yleisesti niin lotista kuin sota-ajan kirjeenvaihdostakin on ilmestynyt kohtuullinen määrä. Vuonna 2005 ilmestynyt Pia Olssonin teos *Myytti ja kokemus – Lotta Svärd sodassa* antaa selkeän ja kattavan kuvan Lotta Svärd –järjestöstä ja siitä muotoutuneesta yleisestä kuvasta sodan aikaisessa Suomessa. Teos raottaa hyvin myös sukupuolen merkitystä järjestön

---

⁸ Kivimäki 2019, 29–30.

⁹ Kivimäki 2019, 30.

¹⁰ Tikka, Nevala & Taskinen 2015, 7; Kivimäki 2013, 76.

kokonaiskuvassa. Vuonna 2015 ilmestynyt artikkelikokoelma *Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina* kuvastaa kirjeenvaihtoa ilmiönä sekä kirjeiden saamia ja luomia monia merkityksiä. Teos toimii pohjana omalle tutkimukselleni, sillä myös siinä kokemushistoria nousee vahvasti esille. Lisäksi olennaista on teoksen avaamat kirjeiden tutkimukselliset lähtökohdat sekä eettinen ulottuvuus. Tämän tutkielman kokemushistorialliset lähtökohdat on ammennettu teoksesta *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta* (2013), jossa sodan kokemusta tarkastellaan inhimillisenä ilmiönä sekä aikalaistensa koettuna todellisuutena.

Miesten tavoin kirjeet olivat myös lotille tapa käsitellä sota-ajan kokemuksia ja niiden herättämiä tunteita. Vaikka militarismi on perinteisesti liitetty miehisyteen,¹¹ on tärkeää tuoda vastavuoroisesti esille miesten rinnalla myös naisten kokemuksia ja tuntemuksia sodasta. Olihan lottajärjestön paikallisosastojen toiminta samalla tavalla sodan todellisuutta kuin esimerkiksi rintamasotilaiden kokemat nöyryyttävät tappiot tai riemukkaat voitot. Lottien kirjeitä ei myöskään ole aikaisemmin tutkittu, minkä vuoksi naisten sotakokemusten esille tuominen voi laajentaa sodan kuvaa entisestään.¹²

2. Sodan synkkä todellisuus

Sotatila merkitsi muutosta lottien elämän kaikilla osa-alueilla: ihmissuhteet, työelämä sekä aineellinen hyvinvointi eivät olleet enää entisensä. Sota toi mukanaan myös elämän sattumanvaraisuuden sekä lisäsi yhteiskunnan kontrollia. Näin myös lottien kontrolli omasta elämästään lipui heidän käsiensä ulottumattomiin.¹³ Jatkosodan aikana komennuksella olleet lotat joutuivat kohtaamaan kenttätyössään sotilaiden lailla sodan karun luonteen sen kaikkine seurauksineen. Lottia kohdannutta uutta, outoa ja synkkää ympäristöä leimasi vahvasti kuoleman läheisyys. Sodan kuluessa vieras ympäristö alkoi erottaa heitä siviilimaailmasta kohti uutta todellisuutta,¹⁴ jota sävyttivät perinteisestä arjesta poikkeavat uudet kokemukset ja ajatukset. Uusia kokemuksia käsiteltiin kirjeitä kirjoittamalla ja useissa kirjeissä sota näyttäytyy yksilön silmin paljastaen huolen sekä epävarmuuden tulevasta.

---

¹¹ Bourke 2013, 36.

¹² Kinnunen & Kivimäki 2013, 11.

¹³ Olsson 2005, 37.

¹⁴ Kivimäki & Männistö 2016, 35–36.

2.1. Sodan muokkaama kokemusmaailma

Sotavuosien kirjeisiin on liitetty aina poikkeuksellisen paljon tunteita. Myös Lottien kirjeistä välittyy laajalla tunneskaalalla erilaisia sodan ja sen tapahtumien aiheuttamia tuntemuksia. Vaikka Ville Kivimäen mukaan tunne- ja kokemushistoria eivät ole sama asia,¹⁵ on rajanveto niiden välille vaikeaa niiden yhteneväisyyksien vuoksi. Tunteilla on esimerkiksi olennainen merkitys kokemusyhteisöjen muodostumisessa, yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa sekä kokemusten sanallistamisessa. Toisiaan täydentämällä nämä kaksi historian suuntausta voivat avata mahdollisuuksia tulkita menneisyyttä entistä kokonaisvaltaisemmin.¹⁶ Tätä ajatusta on hyödynnetty myös tässä tutkielmassa.

Tunteet, jotka hallitsevat useita lottien kirjeitä ovat vahva yksinäisyys, ikävä ja toivottomuus. Suuret välimatkat tuttuun ympäristöön ja epätietoisuus tulevasta eivät helpottaneet jo valmiiksi sodan luomia elämisen ääriolosuhteita. Ainoana kosketuksena läheisiin ja yksinäisyyden helpottamiseksi toimivat kirjeet, jotka mahdollistivat ihmisten välisen vuorovaikutuksen.¹⁷ Rintamalla komennustehtävissä olleen Lauran kirje osoittaa hyvin, kuinka läheisten rakkaus antoi voimaa kurjan arjen keskelle. Kaipuu kotiin toimi elämää kannattelevana voimavarana.

”Parhaimmat kiitokset tädille ja papalle tervetulleesta kirjeestä ja Reippaat terveiseni täältä Karjalan mailta. Usein muistan teitä, sillä olen niin kuin siteellä sidottu sinne. Tuntuu taas niin hyvälle kun tiedän että tekin muistatte. Olen tuntenut itseni niin yksinäiseksi ja hylätyksi. Olen aivan yksin nyt ”lottaamassa” tässä revahkassamme. Ei koko Papulan kasarmirakennuksessa asu muita lottia kuin minä.”¹⁸

Sodan alusta asti kansalaisia kannustettiin pitämään yhteyttä toisiinsa kirjeitse. Ymmärrettiin, että läheisten kirjeet toimivat yleisen mielialan ja taistelutahdon ylläpitäjinä.¹⁹ Kirjeiden merkitys oli siis sen vastaanottajalle mittaamattoman tärkeä. Saapunut kirje oli merkki siitä, että sen kirjoittaja oli ajatellut kirjeen vastaanottajaa. Vaikka komennuksella oleva lotta saattoi tuntea olevansa erämaan korvessa, auttoi jokainen saapunut kirje muistuttamaan siitä, etteivät läheiset olleet häntä unohtaneet

---

¹⁵ Tunne- ja kokemushistorian välisestä suhteesta ks. Kivimäki 2019, 22-28.

¹⁶ Kivimäki 2019, 22-28.

¹⁷ Taskinen 2015, 16–17.

¹⁸ Lauran kirje 5.1.1942. SAK 136, Kper.

¹⁹ Hagelstam 2011, 307.

loputtomalta tuntuvasta välimatkasta huolimatta.²⁰ Lähes poikkeuksetta kirjeet alkavatkin ilmaisulla siitä, kuinka hyvältä tuntui tulla muistetuksi. Usein kirjeiden lopussa pyydettiin jatkamaan kirjeenvaihtoa ja muistamaan kirjoittajaa uudestaan myös tulevaisuudessa. Lisäksi kirjeiden pitkää vastausaikaa pahoiteltiin, sillä kirjeiden voimaannuttava merkitys ymmärrettiin. Säännöllisestä kirjeenvaihdosta tuli erittäin tärkeää sota-aikana, minkä vuoksi vastakohtana myös saapumaton kirje aiheutti suurta huolta sen odottajassa.²¹ Kirjeet toimivat symbolisina elonmerkkeinä niiden lähettäjiä.

”Irja kulta, pyydän nöyrimmästi anteeksi huolimattomuudestani nootin suhteen! Olen hyvin usein kyllä muistanut Sinua, tai me Irja II:sen kanssa. Mutta kuten tiedät, olen hyvin huono kynää käyttämään, minä kyllä ajattelen ja tunnen paljon, mutta on niin vaikeata saada sitä paperille siten, että toinen kaiken oikein ymmärtäisi.”²²

Yllä oleva katkelma kuvastaa paitsi kirjeiden jatkuvuuden suurta merkitystä mutta myös kokemuksen ja tunteiden haasteellista sanallistamista. Kirjoittajat halusivat tulla oikein ymmärretyiksi ja siksi asioista, jotka voitiin ymmärtää helposti väärin, eivät kaikki halunneet kirjoittaa. Tämä saattoi viivästyttää kirjoitusprosessia. Ei ole kuitenkaan ihme, että sekavan yhteiskunnallisen tilanteen keskellä myös yksilön omat ajatukset olivat sekavia ja kirjoittaminen tuntui toisinaan haasteelliselta. Aina kirjoittajat eivät selkeästi olleet itsekään varmoja siitä, mitä juuri kyseisellä hetkellä tunsivat. Lottien kirjeistä voi kuitenkin havaita, kuinka kirjoittamisen säännöllisyys, kaavamaisuus ja ennustettavuus synnyttivät turvallisuuden tunnetta ja vakautta sodan aikaiseen arkeen.²³ Näin kirjeet ja niiden kirjoittaminen saivat erityisiä merkityksiä lottien sodan aikaisessa elämässä.

Sota aiheutti myös ristiriidan tuntemuksia useissa lotissa. Omat kokemukset ja ajatukset saattoivat vaihdella runsaasti suhteessa sotaan ja sen oikeutukseen. Lotat olivat innoissaan taistelusta isänmaan puolesta mutta samalla taistelujen raakuus ja elämän hankaluudet vetivät heidän mielialaansa kohti toivottomuutta. Lotta Kaino kirjoittaa synkistä ajatuksistaan joulun alla vuonna 1942 toverilleen:

”Yhä vain sodan kauhut laajenevat. Turmanlinnut levittävät tuhojansa. Tuntuu niin oudolta ajatella suurta rauhanjuhlaa tällaisena aikana. Mielestäni ei ihmisten mielet ole lainkaan

---

²⁰ Hagelstam 2011, 310.

²¹ Taskinen 2015, 18.

²² Irjan ja Helenin kirje 4.11.1941. SAK 409, Kper.

²³ Hagelstam 2011, 309–312.

*jouluvireessä. Pahuus rehoittaa entistä kurjempana. Antaako rakas ystävämme meille koskaan rauhaa? Emme ainakaan sitä ansaitse, ellei sitä meille armosta anneta.*²⁴

Sota sen kaikessa konkreettisuudessaan, laittoi varmasti monet lotat miettimään niitä kaikkia mahdollisia lopputuloksia, joita sodan seuraukset saattoivat yhteiskuntaan ja omaan elämään aiheuttaa. Tämä lisäsi epävarmuuden tuntemuksia tulevaisuudesta. Epätoivon ja toivon yhtäaikainen esiintyminen lottien kirjeissä kuvastaa hyvin sodan kokemuksen ja lottien ajatusten ristiriitaisuutta. Vaikka isänmaan puolesta käyty sota koettiin jokaisen velvollisuudeksi kestää, alkoivat lottien silmät avautua sodan mielipuoლისuudelle. Sodan karu todellisuus alkoikin haastaa toivottua ja ihanteellista isänmaallista suhtautumistapaa.²⁵ Lotta Siirin kirjoitus kuvastaa hyvin toivon ja epätoivon tunteiden keskinäistä kamppailua. Hän kirjoittaa toverilleen, kuinka mitään arvokasta ei saa helpolla.

*”Kyllä on ihmeellistä kun saa olla luomassa uutta suurta Suomea. Toisinaan tuntuu niin painostavalle, kun sota jatkuu yhä. Tulee syksy ja teilläkin on pimeätä ja kolkkoa siellä. Ei mitään arvokasta saa helpolla. Toivottavasti suuret vaikeudet kasvattavat meistä sisäisestikin ehjän, onnellisen kansan.*²⁶

Myös lotta Laura kirjoittaa tädilleen, kuinka toivottomalta vaikuttaviin elämisen olosuhteisiin tottuu ajan kanssa. Vaikka kirjeestä heijastuu olosuhteiden mahdottomuus, symboloivat kirjeessä mainitut karjalaisten sisukkuus ja tahdonvoima taistelutahtoa, joka leijui raunioituneen kaupungin yllä. Periksi ei annettu helpolla.

*”Kyllä tämä Viipuri on raunioina ensin kun tulee näyttää ihan toivottomalta mutta kaikkeen tottuu. Ja ihmettelen usein kuinka toivorikkaina Karjalan kansa vaan korjailee jo niin monasti hävitettyä kaupunkiaan.*²⁷

Siirin ja Lauran kirjeiden tavoin, on toivon ja epätoivon näyttäytyminen käsitteparina lottien kirjeissä yleistä. Tapahtumia ja niiden aiheuttamia kauheuksia päivitellään, mutta toisaalta niiden ymmärretään kuuluvan sodan luonteeseen. Sodan aiheuttamia monia sekavia tuntemuksia on varmasti ollut vaikeaa käsitellä ja jäsentää niin omissa ajatuksissa kuin kirjepaperillakin.

---

²⁴ Kainon kirje 13.12.1942. SAK 409, Kper.

²⁵ Olsson 2005, 80-84.

²⁶ Siirin kirje 29.8.1942. SAK 409, Kper.

²⁷ Lauran kirje 5.1.1942. SAK 136, Kper.

Suhtautumiseen vaikuttivat myös lottien komennustehtävät sekä henkilökohtaiset kokemukset ja heidän omat menetyksensä. Joitakin lottia sota kohteli rankemmin kuin toisia. Kirjeissä esiintyvä ristiriitaisuus kuvastaa lottien hyvin sekavia ajatuksia sekä kokemuksia jatkosodan aikaisesta elämästä. Aina ei ollut helppoa löytää oikeita sanoja ilmaisemaan omia sisäisiä ja henkilökohtaisia tunteita.

2.2. Kuolema, isänmaa ja uhrin

Sota on täynnä kärsimystä ja menetystä. Kansakunnan taistelu olemassaolostaan vaati omat uhrinsa ja menetyksiä koettiin myös lottien joukoissa. Sodan aikana lottatehtäväänsä suorittavia lottia kuoli kaikkiaan 69 henkeä. Jatkosodan aikana sotavammoihin menehtyi yhteensä 64 lottaa.²⁸ Luonnollisesti kuolema on siis läsnä myös lottien kirjeissä ja monesti kirjeissä päivitellään surun sekä menetyksen määrää. Nämä tunteet tuovat mukanaan myös katkeruuden. Kirjoittajien on vaikeaa käsittää, miten järkyttäviä sodan seuraukset todellisuudessa olivat. Tämä kuvastaa hyvin sitä, kuinka sota yllätti raadollisella todellisuudellaan. Vaikka toivon pilkettä pystyy havaitsemaan kirjeistä, osa lotista tuntui alistuneen sodan aiheuttamaan kohtaloon. Tällöin kirjeitä hallitsee epätoivo ja synkkyys. Epätoivoon vaikuttivat oletettavasti sodan pitkä ja uuvuttava luonne sekä mahdollisesti jatkuvan elämän hämärä tulevaisuus. Komennukselta kotirintamalle palannut Siiri kirjoittaa rintamalle:

”Siellä Syvärillä taistellaan ja taaskin taistellaan. Oikein sydäimestä vihlaisee, kun radiossa sanotaan että tuhottu niin ja niin paljon vihollisia. Voi sitä kärsimyksien suuruutta. Muistat varmaan Pietarin tulenloimut mitä saimme seurata. Monesti iltaisin kun syventyy vielä sängyssä kertaamaan kaikkea juuri elettyä, niin kaikki on yhtenä sekavana sotkuna mielessä. Muistan millainen tunne oli kun seisoi sillä autiolla lavalla sysimustassa yössä seuraten tuota valtavaa murhenäytelmää. Tunsi aivan hyytävää kylmyyttä ja hätää. Ajattelin, olemmeko me ihmiset todellakin niin pahoja olleet, että rangaistus pitää olla tuollainen? Siihen ei suinkaan voinut kieltävästi vastata.”²⁹

Siiri on selvästi uupunut sodasta, joka on jättänyt hänen hartioilleen synkän taakan kannettavaksi. Hän tuntee empatiaa koko sodan laajuudelta: synnyinmaansa lisäksi myös vihollisia kohtaan. Siirin kokemus kuvastaa hyvin sitä, kuinka sodassa väkivallan määrää ja laatu käyvät niin sietämättömäksi, että sitä on haastava ymmärtää. Katkelma kuvastaa myös sodan jättämiä syviä arpia, jotka eivät jätä

---

²⁸ Lukkarinen 1981, 163.

²⁹ Siiri kirje 21.4.1942. SAK 409, Kper.

niiden saajaa rauhaan edes yöllä. Näyttää siltä, että muistikuvat väkivaltaisista tapahtumista vainoavat Siiriä kovasti. Kirjoitus kuvastaa hyvin yksilön asemaa sodan edessä. Ihminen tuntee itsensä hyvin avuttomaksi ja merkityksettömäksi. Ennalta arvaamattomaan tapahtumankulkuun ei syytön yksilö kykene itse vaikuttamaan laisinkaan, vaan joutuu katselemaan sivusta sodan repiviä seurauksia. Komennuksen saanut Maikki osoittaa kirjeessään myötätuntoa rintamalla palvelevalle toverilleen:

”Sinne kai on tullu 4 Kittilän lottaa. Kyllä on ikävää kun ei loppunut tämä kauhea sota, vaikka me niin hartaasti toivoimme [...] vaan ei ole kun kiihtymään päin sittemmin ollut. Te siellä saatte todella tuntea mitä on sota, kun näette ne jäljet mitä se on jättänyt jälkeen.”³⁰

Myös kuolema on vahvasti läsnä lottien kirjeissä. Tämä kuvastaa sodan väkivaltaista luonnetta sekä ihmisten suuria menetyksiä, jotka olivat sodan väistämättömiä seurauksia. Kuolema tuli niin lähelle lottia, että siitä muodostui useille arkipäiväinen ilmiö. Tämän vuoksi kuolema toimi kirjeiden luonnollisena puheenaiheena. Koska kuolema saattoi kolkuttaa kenen tahansa selkään, täytyi tämän kaltaista mahdollisen elämän jatkumista pystyä käsittelemään jollakin tavalla. Kuolemasta ja koetuista menetyksistä kirjoitettiin monimuotoisesti: surun sävytteisesti, kunnioittavasti sekä katkerasti. Kuoleman traagisuudesta huolimatta, pyrittiin sitä neutralisoimaan lottien kirjeissä. Tämä auttoi kestäämään monien ihmiskohtaloiden karua todellisuutta. Esimeriksi uskonto yhdistyy hyvin vahvasti lottien kirjeissä kuolemaan ja sen kokemiseen. On tyypillistä, että läheisten kuoleman kokemukseen ja siitä selviytymiseen haetaan usein tukea sekä lohtua uskosta Jumalaan.³¹ Maikki kirjoittaa komennukselta toverilleen:

”Täällä on nyt lottien parissa vierailut kuolema. Miesvainajani sisko Maikki oli täällä lottana ja sai niin ankaran taudin, kun on ollut niin ankarat pakkaset että vilustui ja sitä menoa meni. Nyt on samasta perheestä mennyt 3 kaikkiaan näitten sotien aikana. Kyllä on surua yhden perheen kohdalle, vaan kaikki täytyy ottaa vastaan Luojan kädestä miten hän on määrännyt. Hän oli kyllä onnellinen lähtiä, kun sai nukkua turvassa Jumalaan. Ei hänen sielulle vahinkoa tullut. On onnellinen joka pääsee nuorena pois tästä pahasta maailmasta.”³²

Kuoleman jälkeinen elämä pyritään näkemään kirjeissä lohdullisena ja turvallisena paikkana, jossa menehtyneen läheisen on parempi olla. Lotat pyrkivätkin lähestymään kuolemaa ikään kuin

---

³⁰ Maikin kirje 29.12.1941. SAK 409, Kper.

³¹ Kempainen 2013, 238, 240–241.

³² Maikin kirje 22.3.1942. SAK 409, Kper.

vapautuksena mielipuolisesta sodan todellisuudesta. Turvautumalla itseään korkeampaan voimaan, lotat pyrkivät tekemään menetyksistä siedettävämpiä, minkä seurauksena myös surua kesti paremmin. Ihmiskohtaloiden ajateltiin yleisesti olevan Jumalan käsissä, minkä vuoksi tapahtumilla uskottiin olevan aina tarkoitus niiden kauheudesta huolimatta.

Lottien tavan suhtautua kuolemaan voidaan katsoa kummunneen nationalismista, jonka keskeiseen ajatukseen kuului isänmaan puolesta uhrautuminen. Suurin uhri, jonka ihminen voi antaa, oli yksilön oma henki.³³ Uhrautuminen käsitteenä yhdistyy vahvasti myös uskonnollisuuteen ja näin myös Lotta Svärd -järjestön arvoihin ja periaatteisiin. Uskonnolla olikin korvaamaton rooli lottaideologiassa.³⁴ Kristinusko toimi järjestön ikuisuusarvona, johon jokaisen oletettiin kiinnittyvän. Uskonto ei saanut olla alisteinen, vaan viime kädessä järjestön ylin arvo. Sitä tarvittiin isänmaallisen työn pohjaksi ja rajojen antajaksi. Isänmaallisuus symboloi lotille samanlaista yhteisöllistä, vapauttavaa ja sovittavaa tunnetta kuin uskonto. Isänmaa sekä uskonto muodostivatkin vahvan kaksoissidoksen järjestön piirissä.³⁵

Myös lottien kirjeissä sodassa menehtyneistä henkilöistä käytetään lähes poikkeuksetta termiä ”uhri”. Tämä symboloi yksilöltä riistettyä elämää kansan vuoksi. Uhrautuneet yksilöt nähtiinkin sankareina, eikä yksikään elämä isänmaan puolesta ollut hukkaan heitetty. Uhreista kirjoitettaessa on läsnä kuitenkin aina ajatus uhrautumisen vapaaehtoisuudesta. Isänmaata tuli rakastaa niin paljon, ettei mikään uhri ollut liian suuri uhrattavaksi sen puolesta.³⁶ Kunnioittavan puheen uhrautumisesta voidaan ajatella myös motivoineen lottia, sillä se antoi merkityksen koetuille menetyksille.³⁷ Uhrautuminen kuvastaa myös lottien ja samalla koko kansan yhteishenkeä sodan aikana, mikä loi erityistä tunnelmaa suomalaiseseen sodan aikaiseen kulttuuriin. Tämä yhteisöllisyys tunnetaan nykyään myyttisenä ”talvisodan henkenä”.³⁸

Myös kirjoittajien vastavuoroinen sympatia toistensa kokemuksiin kohtaan on yleistä. Lotat saivat siis tukea toisistaan ja toistensa kokemuksista. Vastavuoroiset kokemukset synnyttivät tunteen yhteenkuuluvuudesta, jossa yksilöiden kokemukset jaettiin eikä kukaan ollut yksin niiden kanssa.

---

³³ Kempainen 2013, 237.

³⁴ Lisää lottaideologiasta ja uskonnosta ks. Sulamaa, Kaarle, *Lotta Svärd —Uskonto ja isänmaa*. Helsinki University Press: Helsinki, 1999.

³⁵ Sulamaa 1999, 120-122.

³⁶ Kempainen 2013, 237.

³⁷ Kinnunen & Kivimäki 2013, 10.

³⁸ Kempainen 2013, 232; Olsson 2005, 62.

Ville Kivimäen mukaan kokemuksilla onkin suuri merkitys yhteisöjen muodostumisessa.³⁹ Elämää ei myöskään pidetty itsestäänselvyytenä, vaan mahdollisen kuoleman läsnäolon voi tuntea kirjeistä. Lyylin kirjoitus kuolemasta yhdistyy sekä isänmaahan, uskontoon että yhteisöllisyyteen.

”Kirjoitit niistä uhreista. Meillä on ollut paljon, paljon työtä. Olemme tunteneet esimakua. Kyllä on kertomista, jos palaamme. Toivottavasti Sinulta ei enää uhria vaadita. Olethan sellaisen jo antanut, mutta Jumala senkin asian tietää ja voimia antaa, jos koettelemuksenkin suo.”⁴⁰

Sodan kokemuksista kirjoitettiin hyvin eri tavoin ihmisten kesken. Esimerkiksi Ilari Taskisen mukaan miesten kirjeissä tyypillistä oli luoda traagisen sodan todellisuudesta poikkeava kuvaus positiivisen kertomuksen avulla,⁴¹ kun taas lottien kirjeissä asiat kerrotaan todenmukaisesti niiltä osin kuin ne haluttiin toiselle avata. Kuitenkin myös lottien kirjeistä löytyy eroavia tapoja ilmaista kokemuksia. Ennen kaikkea lottien kirjeet toimivat kanavina käsitellä ja purkaa sodan synkkää kokemusmaailmaa sekä hakea turvaa toisista pelon keskellä. Vaikka kirjoittamisen tavat vaihtelivat ihmisten välillä, yhteistä oli sodan jaettu kokemus tavalla tai toisella. Lottien sodan kokemuksen keskiössä korostuvat toisaalta sodan raadollisuus mutta samalla kamppailu yhteisen asian puolesta. Myös Tiina Kinnusen ja Ville Kivimäen mukaan näiden kahden kokemuksen ei tarvitse sulkea toisiaan pois, vaan molemmat voivat olla läsnä sodan kokemuksessa.⁴² Näin oli myös lottien kirjeissä.

3. Siveys ja sukupuoli

1900-luvun alussa syntyneet naisihanteet näkyivät toisen maailmansodan suomalaisen naisen kuvassa ja roolissa. Sota-ajan ja näin myös lottien naisihanteina toimivat muun muassa maanpuolustukselle omistautunut taistelija, fyysisesti vahva työntekijä ja kotirintaman hoivaava äiti. Naisille sopiviksi rooleiksi määriteltiin muutosta edustava moderni nainen mutta toisaalta myös perinnettä vaaliva äiti. Avainkäsitteeksi aikansa keskustelussa nousi kuitenkin naisten siveellisyys, jonka myötä myös kontrollia ja itsehillintää korostettiin. Ei-toivottu käyttäytyminen nähtiin sivistymättömyyden merkinä. Siveellisyydellä ei viitattu pelkästään naisten seksuaalisuuteen, vaan kokonaisvaltaiseen moraalisesti kunnolliseen ja oikein elämiseen. Naisen tie onneen löytyi pysyvien arvojen kautta, eikä

---

³⁹ Kivimäki 2019, 25–26.

⁴⁰ Lyylin kirje 31.7.1941. SAK 409, Kper.

⁴¹ Taskinen 2012, 7.

⁴² Kinnunen & Kivimäki 2013, 10.

hetken nautinnosta.⁴³ Vaikka sota nosti uusia teemoja naisihanteen keskiöön, toimi sodan aikainen lotta-kuva jatkeena rauhanajan toiminnasta syntyneille lotta-ihanteille. Lotan tuli olla esikuva muille naisille oikeamielisyydessä, puhtaudessa sekä raittiudessa. Nämä naisellisuuden taustalla vaikuttaneet arvot ja normit heijastuivat vahvasti lottien kirjoituksiin sodan kokemuksesta.

3.1. Moraali ja siveellinen ryhti

Jatkosodan aikana yleinen ja suosittu puheenaihe oli naisten moraali. Asiasta keskusteltiin niin kotirintamalla kuin rintamallakin. Naisten vastuulla nähtiin olevan puolustustaistelun henkinen selkäranka.⁴⁴ Tämä toisen maailmansodan aikainen suomalaisen naisen ihannekuva on vahvasti esillä myös lottien kirjeissä siveellisyyden kautta. Useissa kirjeissä kehoitetaan esimerkiksi ”lotta-sisaria” pysymään erossa sotilaista ja muista vieraista miehistä.

”Kuopusrukkakin vähän haikeana kirjoitti, kun Saarakin on lähtenyt jälleen komennukselle. Hän on jossain siellä Itä-Karjalassa myöskin. Oletan hänen olevan jonkunverran etelämpänä, kuin missä Sinä olet. Sain häneltä kirjeen. Heti oli hänkin tullut huomanneeksi miten korpisota on totista totta. Toivon ja uskon, että Mustalammas kestää tielle sattuvissa vaikeuksissa. Kunhan hän saisi vain reiluja tovereita. Hän on nuori ja paljon vastaanottavaisempi kuin me, oli se sitten hyvää tai huonoa, voihan olla, että hän selviytyy paremmin kuin luulemmekaan noista siellä esiintyvistä kiusauksista. Jos toverit ovat edes tavallisia meikäläisiä, niin Saara kyllä pitää itsensä lottana.”⁴⁵

Kunnollisen naisen ei siis tullut sekaantua vieraisiin miehiin, vaan ylläpitää korkeaa sukupuolimoraalia tilanteesta riippumatta. Lotat itse mainitsevatkin, kuinka ”Jumala ja isänmaa” toimivat symbolisina suojakilpinä syntejä vastaan. Kirjeistä kuitenkin ilmenee, kuinka koville kiusaukset todellisuudessa ottivat. Vaikka tämän kaltaiset tuntemukset näyttäytyvät nykyvalossa vain inhimillisinä, eivät ne sitä olleet jatkosodan Suomessa. Osa kirjoittajista kertoo rukoilleensa, että kestäisi edessä olevat suuret houkutukset. Seuraavat kaksi katkelmaa kuvastavat lottien kokemusta sukupuolimoraalista. Ensimmäisen katkelman on kirjoittanut komennuksella ollut lotta, kun taas toinen katkelma kuvastaa komennukselta kotiin palanneen lotan näkemystä sukupuolimoraalista.

---

⁴³ Olsson 2005, 57–59.

⁴⁴ Nevala 2015, 173.

⁴⁵ Siirin kirje 25.10.1942. SAK 409, Kper.

”Kyllä täällä on lotilla niin kuin luonnollista paljon kiusauksia mutta tunnuksemme on Jumala ja Isänmaa. Ne ovat ainoat kilvet joihin kiusaukset laitettuina kärjistyvät ja joiden turvissa kestää. Kun vaan jaksaisi rukoilla niin uskon että voitan kiusaukset ja tiedän että ystävätkin muistavat minua aina joskus.”⁴⁶

”Meitä oli varmaan toistasataa lottaa ja muutama kymmenen upseeria. Istuimme pöytien ääressä sekaisin heikäläisten kanssa. Puhuja sanoi mm. että johdon taholta on ehkä tehty sellainen virhe järjestelyssä, että on lähetetty lottia liian lähelle rintamaa, aivan miesten keskuuteen. Vaikeista oloista ja monesta muusta syystä on sitten sattunut ikävyyksiä. [...] Samoin hän sanoi: olemme lähettäneet lotta-ainesta, joka ei ole saanut riittävää lottakoulutusta eikä siis omaa oikeaa lottahenkeä, mutta kuten sanottu tahdomme korjata nämä virheemme. Hän toivoi, että ei näitä huonoja virtauksia päästetä keskuuteen täällä kotirintamallakaan, vaikka elämä onkin yksitoikkoista ja ikävää. Hän sanoi, että aseveljemme jotka verellään ostavat ja lunastavat meille pyhää maata ja tulevaisuutta, velvoittavat meitä, ettemme me, jotka saamme nauttia heidän ansioistaan saa tahrata itseämme ja heitä.”⁴⁷

Suomessa koettiin, että naisten sukupuolimoraalia oli syytä korostaa sota-aikana, sillä siveellisten vaarojen koettiin olevan suuria juuri sota-aikana. Lotat työskentelivät poikkeusoloissa yhdessä miesten kanssa, minkä vuoksi heidän tuli olla erityisen tarkkoja siveydestään maineensa säilymisen vuoksi.⁴⁸ Lottien kirjeistä pystyykin havaitsemaan, kuinka he olivat itse tietoisia siitä, mitä heistä ja heidän maineestaan puhuttiin yhteiskunnassa. Osa lotista oli selvästi myös huolissaan toisten lottien maineen säilymisestä, sillä kirjeiden perusteella skandaalimaisista tapahtumista raportoitiin nopeasti eteenpäin. Siveellisyys nousee lottien kirjeissä esille myös avioliitosta sekä kihlauksista kirjoittamalla. Omien sekä toisten lottien kumppanit nähtiin tärkeinä ja heidän voinnistaan kysellään tai vastavuoroisesti kerrotaan usein.

”Toissa pyhänä olin ystäväni vihkiäisissä. Tuli siinä mieleen, että pian sitä varmaan Syntipukkikin seisoo elämänsä tuossa vaiheessa. Onhan sormesi kahleissa ja sydän vallattu. Miten Topisi voi? Toivottavasti Jumala säästää hänet Sinua ja niitä tulevia varten.”⁴⁹

---

⁴⁶ Lauran kirje 5.1.1942. SAK 136. Kper.

⁴⁷ Siirin kirje 24.5.1942. SAK 409, Kper.

⁴⁸ Olsson 2005, 71.

⁴⁹ Siirin kirje 25.2.1942. SAK 409 Kper.

Koska koti ja avioliitto nähtiin yhteiskunnan perustana, ilmeni siveellisyys sotien aikaisessa Suomessa myös tulevaisuuden ja jatkuvuuden ihanteena. Lotat eivät saaneet edes komennuksella ollessaan luopua naisellisista ominaisuuksistaan tai hyveistään.⁵⁰ Isänmaan palvelijattarina kauhujenkin keskellä, kunnia ja oma maine olivat lotille erityisen henkilökohtaisia ja tärkeitä säilyttää. Vaikka osa aineiston lotista, etenkin naimattomat, kokivat poikkeusolot haasteellisiksi sukupuolimoraalin kannalta, eivät he olleet valmiita uhraamaan ihanne ominaisuuksiaan helpolla. Siveyskysymys selvästi hankaloitti monen lotan sodan kokemusta entisestään, kun vastakkain olivat ihmisen vietit ja vaistot sekä vaatimus siveydestä ja moraalista.

3.2. Uhrautuva äiti

Jatkosodan aikaan naisten asema suomalaisessa yhteiskunnassa oli totuttu oikeuttamaan äitiyden kautta. Tämä koski myös Lotta Svärd -järjestöä, jossa äitiys tuli vahvasti esille lottien tehtävien kautta. Yhteiskunnallisella äitiydellä tarkoitettiin naisten antamaa panosta kotinsa ulkopuolella sukupuolensa oletettuja parhaita ominaisuuksia hyödyntäen. Jatkosodan aikana lottien pääasiallisena tehtävänä oli puolustusvoimien aineellinen sekä henkinen huoltotyö. Lottien tarkoitus oli toimia symbolisesti koko ”maanpuolustuksen äiteinä”.⁵¹ Tämä äidillisyyttä näkyy vahvasti myös lottien kirjeissä huolehtivaisuutena sekä lapsista kirjoittamalla. Olemassa olevien lapsien kuulumisia kysellään usein ja mahdollisen jälkipolven ilmaistaan olevan enemmän kuin toivottua. Lisäksi kirjeistä löytyy myös mainintoja lasten kuolemista, joiden käsittelyn voi havaita olleen raskasta sen kirjoittajalle.

*”Taisto ei sairastanut kun kolme päivää, kun siirt pois sitte. Hänellä oli kun Enkelillä kihara tukka, kun silitin, ennenkä peitettiin multaan. Miksi oli Hänen vuoro, tulee niin usein mieleen? Monella on niin monta ja meillä näin vähän. Kyllä minusta oli niin lohdullista lukea sitä Teidän kirjettä. Luin monta, monta kertaa ja itkin.”*⁵²

Suomalaisen naisen hyveellisyyteen kuului jatkosodan aikana valmius uhrata synnyttämänsä lapset isänmaan puolesta.⁵³ Sodanaikainen lotta oli uhrautuva, ja hänen hyveisiin kuuluivat urhoollisuus, uskollisuus sekä uhrimieli. Teoriassa mikään ponnistelu ei saanut ylittää äidin kestävyttä.⁵⁴ Tämän

---

⁵⁰ Olsson 2005, 70–71.

⁵¹ Kempainen 2013, 237–238.

⁵² Elinan kirje 30.1.1942. SAK 409, Kper.

⁵³ Kempainen 2013, 238.

⁵⁴ Olsson 2005, 67–69.

kaltainen suhtautuminen näkyy myös lottien kirjeissä, joissa lapsen kuoleman käsittelyyn ja siitä kertomiseen ei suoda montaakaan riviä tekstiä koko kirjeen mittaan suhteutettuna. Lottien kirjoitustapa lasten kuolemasta osoittautuikin hyvin ristiriitaiseksi, sillä usein surun ja kuoleman jälkeen aihe vaihdetaan kirjeessä johonkin hyvin arkipäiväiseen, jopa iloiseen aiheeseen. Kenties omaa surua ei haluttu näyttää liikaa kirjeissä, sillä tulihan kunnollisen lotan olla uhrautuvainen ja epäitsekäs.⁵⁵ Seuraavassa katkelmassa lotta Maikki kirjoittaa ensin komennukselta kotiutuneen ystävänsä lapsen menehtymisestä hyvin surumielisesti, minkä jälkeen vaihtaa yllättäen aihetta toisen ystävänsä yllätyskihlajaisiin.

”Haarahiltusessa se on kuolemakin vierailu Taisto on päässyt ikuiseen joulukirkkoon. [...] Kyllä on Elina emännällä surua. Hän on itsekin hyvin huono terveydeltä. Luulen että ei hänkään ole pitkä ikäinen. Hänessä kai on vaarallinen tauti. [...] Olihan hänellä miehensä joululomalla, se ainoa ilo joulun aikaan. Tyyne Sarajärvi on mennyt kihloihin aivan tuntemattoman sotilaan kanssa.”⁵⁶

Sodassa ihminen joutuu väistämättä uhraamaan itselleen tärkeitä asioita. Isänmaa vaati ihmisiltä kaikkein rakkaimmat asiat: miehiltä heidän oman henkensä, ja naisilta heidän lapsensa. Lottien ja naisten puolustustahdon voidaan katsoa sekä motivoineen että myös symboloineen äitiyden kautta elämän jatkuvuutta vaikeiden aikojen keskellä. Ihanteiden tasolla äidillisyytensä sekä siveellisyytensä kuuluivat lottien ominaisuuksiin ja nämä kietoutuivat vahvasti toisiinsa myös lottien sodan kokemuksessa. Ihanteet toimivat taakkana jo valmiiksi sodan rankassa kokemusmaailmassa ja ajatusten purkamisessa. Toisaalta jaettujen arvojen kautta vaikeiden kokemusten kestämisestä saatiin myös voimaa ja uskoa. Koko Suomen kansan vapaus nähtiin seurauksena sen siveellisestä ryhdistä, joka oli äitien kasvatustyön tulosta.

4. Kirjoitetut reitit sodasta selviytymiseen

Sodan repivä vaikutus kiskoo ihmisiä juuriltaan ja eroon rakkaistaan. Puolustusvoimien palveluksessa olleet lotat olivat hyvin kiireisiä suorittaessaan sodan aikaisia tehtäviään. Sodan ympäröimän arjen sivussa olivat myös lottien ajatukset hyvin sekavat, eikä niiden käsittelylle ollut aina aikaa tai tilaa. Kaaoksen keskellä myös kirjeisiin oli varmasti vaikea keskittyä, minkä vuoksi

---

⁵⁵ Olsson 2005, 80.

⁵⁶ Maikin kirje 29.12.1941. SAK 409, Kper.

mielessä pyörivistä asioista vain murto osa päätyi itse kirjepaperille. Ihmisellä on kuitenkin hämmästyttävä kyky mukautua poikkeusoloihin ja selviytyä niistä ylläpitämällä arjen rutiineja kaaoksenkin keskellä. Myös lotat pyrkivät sopeutumaan sotatilaan ja luomaan omia suoja mekanismeja sodan kestämiseksi. Tukea ja turvaa saatiin itse kirjeiden kirjoittamisesta mutta myös niiden vastaanottamisestakin. Kirjeen kirjoittaminen ja lukeminen oli jokaiselle yksityinen ja rauhoittava hetki, joka mahdollisti ajatuksien siirtymisen fyysisestä olinpaikasta kahden keskiseen dialogiin ja näin myös kirjeen keskiöön sekä sen sisältöön.⁵⁷ Usein päivän kohokohta oli lukea saapunut kirje ja kuulla elämäkulusta muualla.⁵⁸ Näin lotat onnistuivat sulkemaan sodan mielestään pois edes hetkeksi.

4.1. Kirjeisiin rakennettu maailma

Ilari Taskisen mukaan ihmisellä on tarve kokea maailma yhtenäisenä. Sota-aikana yhtenäisyyden kokemuksessa Taskisen mukaan tärkeää oli etenkin yksilön ajallinen sitoutuminen. Tämä tarkoitti sitä, että sodassa koettu todellisuus liitettiin menneisyyden muistoihin ja toisaalta myös tulevaisuuden odotuksiin.⁵⁹ Näin oli myös lottien kirjeissä, minkä seurauksena elämä ei tuntunut niin irralliselta ja epävarmalta arvaamattoman sodan keskellä. Turvalliseen arkeen pyrittiin palaamaan esimerkiksi kirjoittamalla yhteisistä muistoista tai omista kotiseuduista. Yhteisten muistojen esille nostaminen toimi myös kirjoittajien suhdetta vahvistavana elementtinä välimatkoista huolimatta. Kirje saattoi toimia myös osalle reittinä takaisin kotiin. Tämän kaltaisella kirjoittamisella lotat pyrkivät tekemään sodan todelliset kokemukset kestettävimmiksi ja vaikuttamaan oman mielensä toimintaan.⁶⁰ Lotta Siiri kirjoittaa haikeana Irjalle:

”Niin ajatus vie pakostakin kauniina kevätiltana Linnamäelle. Kuule Irja, kuvittele miten kaunista siellä nyt on. Millaisia ovat nyt ne lehteen käyvät koivikkokunnaat, jotka torniin näkyvät. Seistä yksin tällaisena iltana tornissa, se olisi kuin lääkettä. Kyllä se on kun hempeän vihreäksi maalattu valtava linna koko mäki. Sitten joskus kun sota loppuu, niin tehdään oikein yhteisretki sinne tutuille seuduille.”⁶¹

---

⁵⁷ Hagelstam 2011, 311.

⁵⁸ Hagelstam 2011, 309; Taskinen 2015, 17.

⁵⁹ Taskinen 2012, 7.

⁶⁰ Taskinen 2012, 7.

⁶¹ Siirin kirje 24.5.1942. SAK 409, Kper.

Koska sota-ajan kirjeet ovat symboloineet läheisten jokapäiväistä kommunikointia ja yhtenäisyyden luomista, esiintyy niissä runsaasti myös paljon arkista jutustelua ja tiedon välitystä.⁶² Tämän voi huomata myös lottien kirjeistä, joissa arkinen jutustelu näyttelee suurta roolia kirjeiden sisällön luoja. Koska tavallisia arkipäiväisiä kuulumisia ei voitu vaihtaa kasvotusten, kirjoitettiin ne paperille vastaanottajan luettavaksi. Esimerkiksi säästä ja tavallisista arkipäivän tapahtumista keskusteltiin paljon. Kirjeen avulla sen vastaanottaja saikin paljon sellaista tietoa, mitä ei esimerkiksi sanomalehdistä voinut lukea tai radiosta kuulla.⁶³ Monet lotat kuvailevat kirjeissään viimeaikaisia tapahtumia tarkasti, jopa kellon tarkasti. Toisten ihmisten kihlautumisesta sekä muiden lottien käytöksestä keskustellaan ja voisikin sanoa, että joidenkin kirjeiden ilmapiiri taipuu juoruilun puolelle. Kirjoittajat ovat myös hyvin kiinnostuneita toistensa kuulumisista, joita kysellään ahkerasti. Näin myös sodan keskellä lotat pyrkivät turvautumaan arkiseksi ja tavalliseksi miellettyyn jutusteluun. Tämä loi normaalin ja turvallisen arjen tuntua sodan keskelle.

”Kuule! Sain eilis- ei kun toissa aamuna käydä kuorma auton mukana tutussa pappilassa, siinä missä Aaltonen asuu. Oli ihanaa! Sain ensi kerran siviiliruokaa juhannuksen jälkeen. Kyllä oli hyvän makuista!”⁶⁴

”Yöllä 00-02 on vartio aina. Aamuyöstä jatkamme keskeytynyttä untamme aina klo 9:ään. Tänään nukuimme yli määrääjan. Meidän piti herätä oikein aikaisin (klo 7) piti lähteä poroerotukseen (tiedäthän sinä mikä se on?). Kaikki oli järjestetty sitä varten, mutta me univeikot nukuimme klo 9:ään. Puimme rauhassa yllemme, sekä lähdimme tielle autoa odottelemaan. Lopultakin, jo toivottomalta näyttävän odotuksen jälkeen, tuli pelastus Ford 8:isen muodossa. Saimme matkustaa hienosti oikeassa vanhan hyvän ajan henkilövaunussa. Turha matka tämä kuitenkin oli, sillä porot olivat olleet itsepäisiä, eivätkä vielä olleet menneetkään aitaukseensa. Sen vuoksi oli koko homma siirrettävä huomiseksi.”⁶⁵

Sodan vuoksi tulevaisuutta oli vaikeaa ennustaa. Piinaava sota aiheutti sotilaiden tavoin varmasti myös lotille epävarmuutta oman elämän jatkumisesta. Silti sodasta ja epävarmuuden tunteesta oli tehtävä osa arkielämää. Yhtenä keinona sodasta selviytymiseen toimikin jatkuvan kuolemanvaaran ja väkivallan vakiinnuttaminen osaksi uutta koettua todellisuutta.⁶⁶

---

⁶² Taskinen 2015, 17.

⁶³ Taskinen 2015, 17.

⁶⁴ Lyylin kirje 31.7.1941. SAK 409, Kper.

⁶⁵ Irjan ja Helenin kirje, 4.11.1941. SAK 409, Kper.

⁶⁶ Taskinen 2012, 7.

”Kyllä täällä on saanut jo monenlaista kokea. [...] Olemme jo oppineet sodan ääniin. On hauskaa, kun saamme vielä asua rajan tällä puolen, jossa on asumuksia ja vettä eikä ole miinoja joka puolella, mutta kohta kai meidätkin siirretään ryssän puolelle teltoihin. Olemme aina lähtövalmiit. Rintama on hiljalleen edennyt. Ryssä aloitti tämän päivän pommituksilla tässä lähistöllä, konekivääriammunnalla, jota se harrastaa harva se päivä.”⁶⁷

Lotta Lyylin kirjoittama katkelma kuvastaa hyvin sodan arkipäiväistymistä. Sodan ääniä tai vihollista ei pelätä, vaan Lyylin asenne on hyvin reipas ja rohkea. Konekiväärin ammuksia hän ei pelkää, vaan saa ammuskelukin kuulostamaan jokapäiväiseltä harrastukselta. Vaikka sodan syvimpään olemukseen liittyy väistämättömästi pelko, voi lottien kirjeistä havaita sopeutumisen sotatilaan. Pelko muuttuu ikään kuin normaaliksi koetuksi tilaksi, eikä siitä kirjoiteta tyypilliseen pelokkaaseen sävyyn. Päinvastoin, alla oleva katkelma kuvastaa lottien uhkarohkeutta ja sitä, kuinka sodan ei annettu vaikuttaa elettyyn arkeen liikaa.

”Lottamarssitkin ovat tulleet jo suoritettua. Olemme silloin tällöin Irjan kanssa pistäneet reput selkäämme ja ottaneet elämän reippailun kannalta. Sanovat sitä vaaralliseksi, mutta ei se sitä ole vielä meille ollut.”⁶⁸

Kirjeissä puhutaan myös sodasta ja siihen liittyvistä tapahtumista kuten pommikoneista, miinoista ja konekivääreistä. Dialogia käydään myös siitä, kuinka lotat opettelivat esimerkiksi ampumista konekivääreillä sekä erilaisista sotaan valmistavista kursseista. Sota ja sen eri muodot tulivat siis hyvin lähelle lottien arkea, minkä seurauksena aseet ja muut sotaan yhdistyvät tekijät alkoivat normalisoitua. Sodan arkipäiväistyminen korvasi lottien vanhan arjen ja siitä muodostuikin heidän uusi nykyisyyden koettu todellisuus. Sodan hyväksyminen arkielämäksi varmasti neutralisoi kokemusta, eikä sotatilanne tuntunut niin raadolliselta. Luomalla tietynlaista rytmikkyyttä arkeen sodasta huolimatta, saivat monet lotat symbolisella tasolla elämänsä kaivattua normaaliutta ja elämän jatkuvuutta. Tämä toimi suojausmekanismina lottien sodan kokemuksessa.

Kirjeet olivat merkittävä hetki rauhoittua ja tasata ajatuksia kaiken keskellä. Kirjeiden kirjoittaminen oli tiivistä ja ne muodostuivatkin useimmille lotille henkirei'iksi, sillä eliväthän he muiden sota-ajan ihmisten tavoin poikkeuksellisen raskasta ja vaikeaa aikaa. Kirjeiden avulla pyrittiin pitämään kiinni rauhan ajalta tutusta minästä ja läheisistä ihmissuhteista, mikä synnytti turvallisuuden tunnetta ja

---

⁶⁷ Lyylin kirje 12.7.1941. SAK 409, Kper.

⁶⁸ Irjan ja Helenin kirje, 4.11.1941. SAK 409, Kper.

kosketuspintaa tuttuun arkeen. Jotta sodan aiheuttamat fyysiset sekä psyykkiset seuraukset kestettiin, oli uskottava sodan jälkeiseen parempaan elämään.⁶⁹ Tämän vuoksi se, joka kykeni, valoi toivoa myös muihin. Seuraava katkelma on lotta Siirin kannustava viesti toverilleen ja tämän sulhaselleen:

*”Taistelut jatkuvat jatkumistaan, mutta kerran on koittava päivä jolloin saamme onnellisen rauhan. Varmasti Teidänkin onnenne on sitä puhtaampi ja kestävämpi, kun se joutuu kulkemaan tällaisen kiirastulen kautta.”*⁷⁰

Koska kirjeet toimivat sota-aikana sosiaalisen kanssakäymisen muotona, pyrkivät niiden kirjoittajat huomioimaan myös kirjeiden vastaanottajan ajattelun, tunteet ja reaktiot.⁷¹ Ilari Taskisen mukaan esimerkiksi rintamamiehet vaikenivat usein kirjeen vastaanottajaa huolestuttavista asioista, kuten sodan raadollisesta todellisuudesta. Näin vastaanottaja haluttiin säästää ylimääräisiltä huolilta ja suruilta jo valmiiksi hankalan elämän keskellä.⁷² Rintamamiesten kirjeiden tavoin myös lottien vaikeneminen ongelmista tai muista kirjeen vastaanottajaa huolestuttavista asioista oli yleistä. Positiivista ilmapiiriä pyrittiin pitämään yllä kirjeissä niiltä osin kuin se oli mahdollista. Vaikeiden asioiden kääntäminen normaaliksi jutusteluksi oli yleinen suojausmekanismi sodan julmuuksille. Tämän kaltaista kirjoittamisen käyttäytymistä voidaan kutsua itesesensuuriksi.⁷³ Lotat saattoivat kokea sodan aikaisissa tehtävissään asioita, jotka he kokivat haasteelliseksi sanallistaa, minkä vuoksi vaikeneminen nähtiin parempana vaihtoehtona. Suomalaisten kirjoitustaito oli myös hyvin vaihtelevaa ja kirjavaa sodan aikana, eikä kaikilla ollut kirjallista taitoa pukea kokemaansa sanalliseen muotoon.⁷⁴ Tämän vuoksi joidenkin asioiden puuttuminen ei ole välttämättä johtunut tarkoituksenmukaisesta vaikenemisesta.

Myös sensuurin pelko on voinut vaikuttaa lottien vaikenemiseen negatiivisiksi koetuista asioista. Sensuuri vaikutti kirjeiden sisältöön niin tarkastustoiminnan kuin pelotevaikutuksenkin kautta. Kirjoittajia kehoitettiin vaikenemaan mahdollisista ongelmista tai muista negatiivisista asioista, jotka voisivat aiheuttaa huolta kirjeen vastaanottajassa. Kannustavien kirjeiden ajateltiin pitävän kaikkien mielialan korkealla.⁷⁵ Sensuuri toimi pistokokeina talvisodassa noin 15-20 prosentille lähetetyistä

---

⁶⁹ Olsson 2005, 17.

⁷⁰ Siirin kirje 25.2.1942. SAK 409, Kper.

⁷¹ Taskinen 2015, 27–28.

⁷² Taskinen 2015, 27–28.

⁷³ Hagelstam 2011, 318.

⁷⁴ Taskinen 2015, 25.

⁷⁵ Hagelstam 2011, 304 – 305.

kirjeistä ja jatkosodassa luku romahti vain muutamaankin prosenttiin.⁷⁶ Todennäköisyys kirjeen joutumisesta sensuurintarkastajien käsiin oli siis todellisuudessa hyvin pieni, eivätkä lotat noudattaneet aina kirjeisiin liittyviä määräyksiä. Ilari Taskinen on myös todennut, että sodan todellisuudesta oli helpompi kirjoittaa ystäville kuin esimerkiksi omalle perheelle.⁷⁷ Koska tämän tutkimuksen aineisto koostuu pääasiassa lottien keskinäisestä kirjeenvaihdosta, löytyy aineistosta useita esimerkkejä, missä vaikeistakin asioista kirjoittaminen koettiin tärkeämmäksi, kuin sensuurin pelko.

Lottien kirjeitä voidaan tulkita teksteinä, joiden avulla he pyrkivät hallitsemaan elämäänsä sodan pauhatessa ympärillä. Kirjeiden yksilöllinen perspektiivi sekä intiimi dialogi muodostavatkin kirjeenvaihtajien kesken jaettua ja rakennettua todellisuutta.⁷⁸ Kirjoittamisen hetkellä, lottien koko maailma oli siinä, sen jaettuine iloineen ja suruineen.

4.2. Järjestö voimavarana

Arkisesta jutustelusta ja vaikenemisesta huolimatta kumpuaa Lotta Svärd -järjestön voima kirjeistä esille voimakkaasti. Tämä heijastuu lottien jakamana ja mieltämänä yhteisöllisyyden voimana. Järjestön arvoihin ja sen työn tärkeyteen turvauduttiin, mikä toi lohtua ja uskoa sodan keskelle. Sodassa ei oltu yksin, vaan yhdessä samoja arvoja ja merkityksiä puolustaen. Lotta Helen kirjoittaa:

*”Meillä on onneksi maailman paras ja reilu toverihenki boksissamme. Vedämme kaikki yhtä köyhtä. Jos toinen on pulassa, on apu aina naapurissa.”*⁷⁹

Lottien hyvin isänmaallinen ja uskonnollinen kielenkäyttö näytteli suurta roolia yhteisöllisyyden rakentamisessa, mikä heijastelee lottien uskollisuutta niin isänmaatansa kuin järjestöään kohtaan. Tämän kaltaisen vahvan uskon avulla lotat rakensivat itselleen ikään kuin vahvan suojamuurin, joka toimi selkeästi selviytymiskeinona komennuksella nähtyjien ja koettujen kauhujen keskellä. Epätoivon hetkellä pystyttiin turvautumaan järjestön arvoihin, voimaan ja yhteisöllisyyden tunteeseen. Ennalta arvaamattoman arjen kestämisestä oli löydettävä selviytymiskeinoja sekä tukea ja turvaa niiltä osin kuin se oli mahdollista.⁸⁰ Toisaalta virallinen sekä pinnallinen järjestön tyypillisiä

---

⁷⁶ Taskinen 2015, 20.

⁷⁷ Taskinen 2015, 23.

⁷⁸ Taskinen 2015, 28–29.

⁷⁹ Irjan ja Helenin kirje 4.11.1941. SAK 409, Kper.

⁸⁰ Taskinen 2012, 5–7.

arvoja korostava kielenkäyttö saattoi johtua myös sensuurin aiheuttamasta paineesta. Kielenkäyttö heijastelee myös aikansa suomalaisen yhteiskunnan kontekstia sen arvoineen ja normeineen. Joissakin tapauksissa isänmaallinen kielenkäyttö estää lottien oman todellisen kokemuksen siirtymistä paperille.

Järjestöön ja lotta-yhteisöön kuuluminen näyttäytyy niin tärkeänä, että useilla kirjoittajilla on huono omatunto rintamalta kotiin palatessaan. Halu olla yhdessä rintamalla muiden ”*sota siskojen*” kanssa palvelemissa rakasta isänmaata nähdään paljon merkityksellisempänä työnä, kuin kotirintamalla suoritettavat tehtävät. Seuraavissa kirjeiden katkelmissa komennukselta kotiin palanneet lotat kirjoittavat, kuinka todellisen sodan luonteen nähtyään heidän oli vaikeaa hyväksyä uusi paikkansa kotirintaman tehtävien parissa.

”Tunsin itseni niin mitättömäksi, kun luin kirjeesi ja sain kuulla miten olette vaaroille alttiina siellä. Me sen kun elämme rauhanajan tyyliin. Nukumme ja syömme normaalisti.”⁸¹

”Olen huomannut, että työ täällä kotirintamallakin on tärkeitä. Totta kyllä, että joskus olen ollut hyvinkin ilkeä ja ollut katkera, etten saanut jatkaa työtäni siellä loppuun saakka. Eräänä aamuna satuin kuulemaan aamuhartaudessa juuri käsiteltävän tuota asiaa. Siellä tuomittiin sellaiset ihmiset, jotka eivät milloinkaan ole tyytyväisiä. Häpesin sillä minulla ei ole syytä tyytymättömyyteen laisinkaan. Jos mahdollista olen minäkin valmis taas keväällä lähtemään, mutta jos kotini velvoittaa, palvelen isänmaatamme täällä.”⁸²

Sopeutuminen takaisin omille kotikulmille ja entisen elämän kohtaaminen osoittautui joillekin lotille haasteelliseksi vahvan velvollisuudentunteen painaessa mieltä. Kaipuu puolustustöihin tasavertaisena miesten rinnalle oli suuri. Naisena oleminen saattoi tuntua maan pettämiseltä, kun isänmaan taisteluihin ei voinut osallistua entiseen tapaan. Tämä kuvastaa hyvin lottien yhtenäisyyttä ja järjestön tiiviyttä. Järjestön sisäinen jäseniä sitova voima toi monelle lotalle sodan aikana lohtua ja turvaa, lämpöä kolkon arjen ympärille. Alla oleva katkelma lotta Siirin kirjeestä on hyvä esimerkki siitä, kuinka lotat olivat ylpeitä roolistaan sodan aikana:

”Mitä kauniimmat kiitokset Sinulle kauniista, arvokkaasta kirjeestäsi. Se on jo historiallisenakin arvokas, sillä säilytänkin sen erikoisesti kautta aikojen. Kerrothan siinä kokemuksistasi siellä

---

⁸¹ Siirin kirje 29.8.1942. SAK 409, Kper.

⁸² Irjan kirje 13.3.1942. SAK 409, Kper.

sotapolulla. Varmasti vuosien kuluttua, kun jälkipolvi lukee sellaista kirjettä, tuntuu se heistä satumaiselta, että naisetkin ovat seisonet vankkumattomina vaaranpaikoilla, kun rakas isänmaa on ollut vaarassa, kokien raskaita aikoja.”⁸³

Kirjeitä määrittää kokonaisuudessaan hyvin paljon sen kirjoittajan tavat toimia, ajatella ja tuntea siinä muodossa, kuin he itse halusivat niistä kertoa ja jakaa vastaanottajansa kanssa. Lottien kirjeistä ei siis välity kirjoittajien todellinen kokonainen kokemus sodasta, vaan ainoastaan ne puolet, jotka haluttiin jakaa muiden kanssa. Kuitenkin kirjeiden takana oli selkeästi pyrkimys pienentää välimatkoja sekä rakentaa tunne normaaliudesta ja jatkuvuudesta sodan poikkeusoloissa yhdessä muiden lottien kanssa.⁸⁴ Järjestön voima olikin merkityksellinen lottien sodan kokemuksessa. Kokonaisuudessaan kirjeet olivat lotille ensisijaisen tärkeitä heidän henkisen kestävyytensä ylläpitämiseksi sekä uudenlaisen arjen kestämiseksi.

5. Lopuksi: sotavuosien kirjoitetut äänet

Tutkimuksessa tarkastelin komennuksella olleiden lottien keskinäistä kirjeenvaihtoa ja niissä esiintyvää sodan kokemusta. Kirjeistä voi löytää useita yhteneväisyyksiä sodan kokemuksesta naisen näkökulmasta katsottuna. Jokainen kirje on kuitenkin aina henkilökohtainen ja sen sisältö kumpuaa kirjoittajan omista kokemuksista, valinnoista ja näkemyksistä katsottuna. Tämän vuoksi kirjeiden sisällön ja ilmaisutapojen välillä voi havaita myös vaihtelua. Useimmat kirjeet on kirjoitettu epävarmuuden hetkinä, jolloin sodan päättymisestä tai oman elämän tulevaisuudesta ei juurikaan ollut varmuutta. Lottien kirjeet kertovatkin poikkeuksellisia kokemuksia kohdanneiden ihmisten elämästä, epävarmuudesta sekä siitä selviämisestä.

Lotat elivät kirjeenvaihdon tuottaman luottamuksen varassa. Kun kirjeet alkoivat viipyä ja seuraavaan lomaan oli viikkoja, oli opittava elämään suuren epävarmuuden kanssa. Mitä vaikeammat olosuhteet komennuksella vallitsivat, sitä tärkeämpää oli tuntea ja saada elämään turvallisuutta. Kirjeet toimivat turvallisuuden symbolina lotille ja niiden kautta arjelle saatiin tarvittuja merkityksiä. Kirjeiden kautta ylläpidettiin myös tulevaisuudenuskoa, läheisiä ihmissuhteita ja turvauduttiin järjestön yhtenäisyyteen. Kuitenkin lottien kirjeissä korostuu sodan kaaos. Toisaalta läsnä on lottien hämmästyttävä kyky ylläpitää toivoa, mikä toimi elämää kantavana voimana niin kirjeiden

---

⁸³ Siirin kirje 29.8.1942. SAK 409, Kper.

⁸⁴ Hagelstam 2011, 321.

kirjoittajille kuin niiden vastaanottajillekin. Yhtälailla kirjeissä on läsnä myös epävarman tulevaisuuden kokemus, joka saattoi romuttaa lottien kaiken toivon hetkessä.

Myös sukupuolella voidaan katsoa olleen vaikutusta lottien sodan kokemukseen ja siitä kirjoittamiseen. Lotta Svärd -järjestön arvot kytkeytyivät kiinni tähän sukupuolinäkökulmaan vahvasti luoden yhtenäisen ihannepohjan lottien hyville ja käytökselle. Vaikka lottien tuli noudattaa esimerkillisyyttä poikkeusoloissa, ei tämä ollut suinkaan kaikille helppoa. Kirjeet välittävätkin kuvaa lottien sisäisestä kamppailusta oman inhimillisyytensä ja järjestön ihanteiden välillä. Useilla oli tarve kirjoittaa kokemistaan vaikeuksista ja näin kenties vapauttaa koettua painetta. Kuitenkin niin lihallisia himoja kuin lasten menetyksestä johtuvaa surua pyrittiin hallitsemaan, sillä näiden ominaisuuksien ei katsottu kuuluvan lotille. Tämän vuoksi monet kokemukset ovat varmasti jääneet kirjeiden ulkopuolelle. Koska järjestö ja sen yhteisöllisyys toimivat lottien voimavarana, ei tämän jaetun kokemuksen ulkopuolelle haluttu jäädä rikkomalla yhteisiä sääntöjä.

Tämän tutkielman ollessa lopuillaan, nousee pinnalle muutamia mielenkiintoisia ajatuksia ja ehdotuksia jatkotutkimuksen kannalta. Vaikka lotta-tutkimusta on tehty runsaasti, riittää sen parissa vielä tutkittavaa esimerkiksi kirjeiden kautta historian uusien suuntauksien avulla. Mielenkiintoista olisikin lähteä syventämään lisää täysin rintamamiessotilaiden kanssa samoissa olosuhteissa eläneiden rintamalottien sodan kokemusta. Aineistoni perusteella useat lotat kirjoittivat sodan kokemuksesta miehiä avoimemmin, minkä vuoksi vielä tutkimattomista kirjeistä voisi saada uusia syventäviä näkökulmia esimerkiksi tässä tutkimuksessa käsiteltyihin teemoihin. Myös suuremman otannan avulla lottien sodan kokemusta pystyisi laajentamaan entisestään. Lisäksi komennuksella olleiden lottien takaisinsopeutuminen yhteiskuntaan ja omaan asemaansa naisena, tarjoaisi varmasti vielä paljon tutkittavaa.

Tämä tutkielma on antanut äänen naisten sodan kokemukselle, joka sijoittuu kotiolosuhteiden ulkopuolelle. Esille on noussut toivoa, pelkoa sekä ihmisen tarve hakea voimaa yhteisöllisyydestä ja muiden ihmisten kanssa jaetuista kokemuksista. Kirjeenvaihto koettiin lottien keskuudessa erityisen merkitykselliseksi jatkosodan Suomessa, sillä sodan keskellä kirjeet toimivat ainoana siltana läheisten ihmisten ja turvallisuuden tunteen luokse. Kirjedialogin avulla kirjoittajat tukivat toinen toisiaan ja pyrkivät luomaan tunnetta elämän jatkuvuudesta sekä normaaliudesta. Kirjeiden avulla komennuksella olleet lotat pyrkivät vaikuttamaan oman mielensä toimintaan ja näin hallitsemaan elämän kaoottisuutta. Tämän vuoksi kirjeet muodostuivat avaimiksi lottien henkisen kestävyysden ylläpitämisessä.

6. Lähteet ja kirjallisuus

I. Arkistolähteet

Kansanperinteen arkisto (Kper), Tampereen yliopisto

Sota-ajan kirjeiden kokoelma (SAK) 136

Sota-ajan kirjeiden kokoelma (SAK) 490

II. Tutkimuskirjallisuus

Bourke, Joanna, ”Uusi sotahistoria”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.), *Ihminen sodassa -Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy: Helsinki, 2013.

Hagelstam, Sonja, ”Rakas sotilaani! Kirjeiden kirjoittaminen jatkosodan poikkeusoloissa”. Teoksessa Leskelä-Kärki, Maarit, Anu Lahtinen, & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 2011.

Kemppainen, Ilona, ”Kuolema, isänmaa ja kansalainen toisen maailmansodan aikaisessa Suomessa”. Teoksessa Kinnunen, Tiina, & Kivimäki, Ville (toim.), *Ihminen Sodassa: Suomalaisten Kokemuksia Talvi- Ja Jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy: Helsinki, 2013.

Kinnunen, Tiina, & Kivimäki, Ville, ”Johdatus koettuun sotaan”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.), *Ihminen Sodassa: Suomalaisten Kokemuksia Talvi- Ja Jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy: Helsinki, 2013.

Kivimäki, Ville, ”Reittejä kokemushistoriaan: Menneisyyden kokemus yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa”. Teoksessa Annola, Johanna, Kivimäki, Ville, Malinen, Antti & Aatsinki, Ulla (toim.), *Eletty Historia: Kokemus Näkökulmana Menneisyyteen*. Vastapaino: Tampere, 2019.

Kivimäki, Ville, ”Sodan kokemushistoria. Uusi saksalainen sotahistoria ja kokemushistorian sovellusmahdollisuudet Suomessa”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.), *Ihminen sodassa -Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy: Helsinki, 2013.

Kivimäki, Ville, & Männistö, Anssi. *Sodan Särkemä Arki*. WSOY: Helsinki, 2016.

Lukkarinen, Vilho. *Suomen lotat: Lotta Svärd-järjestön historia*. WSOY: Helsinki, 1981.

Metsberg, Kimmo, ”Kirjeenvaihdon valvojat: Kenttäpostin ja kirjesensuurin järjestäminen talvi- ja jatkosodassa”. Teoksessa Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.),

Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina. Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura: Tampere, 2015.

Nevala-Nurmi, Seija-Leena, ”Kyllä minä saan olla iloinen kun minulla on lapsi isänmaan palvelukses: Suojeluskuntaperheen sotakirjeet”. Teoksessa Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina.* Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura: Tampere, 2015.

Olsson, Pia. *Myytti ja kokemus: Lotta Svärd sodassa.* Otava: Helsinki, 2005.

Sulamaa, Kaarle, *Lotta Svärd —Uskonto ja isänmaa.* Helsinki University Press: Helsinki, 1999.

Taskinen, Ilari. *Sopeutumiskyvyn dokumentit: sodan kokemusten hallinta jatkosodan kirjeissä.* Historian pro gradu -tutkielma, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto, 2012.

Taskinen, Ilari, ”Sota-ajan kirjekulttuuri ja kirjeiden kokemusten tulkinta”. Teoksessa Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina.* Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura: Tampere, 2015.

Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena, ”Kirjeiden tutkimaton maailma”. Teoksessa Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina.* Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura: Tampere, 2015.